

в. Нова Дума
05.07.2018 г.

НОИ: Все по-близо до гражданите в страната и в чужбина

На 23 и 24 юни в Посолството на Република България в Мадрид се проведоха консултация дни за български граждани по въпросите за социалното осигуряване. Организатор беше Службата по трудови и социални въпроси в посолството с ръководител Елица Славчева. Консултацияните дни бяха открити от посланик Иван Кондов и в тях участваха г-жа Весела Караиванова, подуправител на Националния осигурителен институт (НОИ), експерти от НОИ и от Националната агенция за приходите. (НАП).

Около 150 сънародници, живеещи в Испания, се записаха предварително, за да могат да отправят своите запитвания по отношение на всички видове пенсии (за старост, за инвалидност, наследствени и т.н.), както и да научат повече за пенсионирането по условията на европейските регламенти за координация на системите за социална сигурност. Специалисти предоставяха консултации също за обезщетенията за безработица, за общо заболяване и майчинство и за отглеждане на малко дете според изискванията както на националното, така и на европейското законодателство. Заинтересованите лица получиха и разяснения относно внасянето на здравноосигурителни вноски у нас и възможностите за възстановяване на здравноосигурителни права след завръщане в България.

Екип на в. „Нова дума“ направи интервю с г-жа Караиванова, която разяснява много теми, актуални за българите в Испания. Ако Вие, уважаеми читатели, имате конкретни въпроси към експертите на НОИ, пишете ни и те ще Ви отговорят от страниците на вестника.

- Вече трети мандат сте подуправител на НОИ! Какви са основните приоритети в работата Ви?

- Изграждането на високо обществено доверие към НОИ е водещият приоритет в работата ми като подуправител. Всички колеги споделяме гледната точка, че именно начинът, по който хората оценяват нашата работа, е най-точният измерител как се справяме с възложените ни задачи. Затова непрестанно се стремим да усъвършенстваме предоставяните от нас услуги. Не случайно, още в края на миналата година ние стартирахме въвеждането на цялостна система за управление на качеството в НОИ по модела САФ, т.нар. „Обща рамка за оценка на качеството на публичната администрация“.

Направлението, в което като подуправител съсредоточавам най-голямо внимание, е електронизиране на процеса по отпускане и изплащане на осигурителните плащания. Убедена съм, че тази инициатива носи ползи в много направления. Нейната реализация ще направи производството по-бързо и ще улесни както гражданите, така и бизнеса. Благодарение на нея ще се повиши ефективността на контролните дейности. Ще се заздравя информационната сигурност, в това число в контекста на особено актуалната тема за защитата на личните данни на физическите лица и фирмите.

Целта е да бъдат създадени възможности всички документи, които се подават от осигурените лица, осигурителите или получателите обезщетения или пенсии, да се подават и обработват по електронен път като част от единна информационна система на социалното осигуряване. Неотменима част от тази инициатива е концепцията за т.нар. „електронно осигурително досие“. То трябва да включва всички източници на

електронна информация в структуриран вид и дигитализирани неструктурирани документи. Инициативата е сложна и изисква не само развитие на съществуващите в Националния осигурителен институт информационни системи, но и нови технологични решения и модернизиране на ИТ инфраструктурата. Ето защо, ние ще я реализираме поетапно, като първата фаза е създаването на интегрирана информационна система за пенсиите.

Друг фокус в работата ми като подуправител е развитието на работещите в системата на НОИ. Хората са силата на всяка една организация. Това важи в още по-голяма степен за организация със статута на НОИ, натоварена с управлението на близо 11 млрд. лв. или около 10% от brutния вътрешен продукт на България. Понастоящем, в Централно управление и 28-те териториални поделения на НОИ работят над 3 400 души и стремежът е за всеки един от тях да бъдат създадени добри и удовлетворяващи условия за работа, както и възможности за тяхното личностно и професионално развитие.

Не мога да пропусна и темата за партньорството. НОИ членува във влиятелни международни организации, като например Международната асоциация по социално осигуряване. На национално ниво поддържа активно взаимодействие с множество различни организации – държавни структури, социални партньори, образователни и научни организации и институции. Важно е да можем ефективно да управляваме взаимодействието с нашите партньори – ежедневно да споделяме опит, да се учим от добрите и утвърдените практики и да търсим най-подходящите начини да ги прилагаме в нашата практика.

- Как се роди идеята за консултациите в Испания с експерти на НОИ?

- Провеждането на консултационни дни в държавите, в които има най-много българи, не е нова идея за Националния осигурителен институт. Практическият опит на институцията по отношение на срещите от подобен характер е свързан с организирането на такива срещи както на принципа на разменено гостуване, така и само в съответната държава, на територията на която пребивават голям брой заинтересовани лица. Испания, като една от страните в Европа с най-много работещи български граждани, безспорно попада в групата на местата където има необходимост от провеждане на подобни консултационни дни.

Като добър пример в тази посока мога да посоча Международните българо-германски консултационни дни в областта на пенсиите, които се провеждат ежегодно от 2008 г. Те предоставят добра възможност за индивидуална пенсионна консултация на широк кръг лица с отпусната вече пенсия, както и такива, които са натрупали осигурителни периоди в двете държави и предстои да се пенсионират. Натрупаният от тази утвърдена практика опит може да бъде използван и прилаган и в отношенията с други държави, в които има интерес от провеждането на такива консултационни дни. Необходимостта от тях се поражда от факта, че в Европейския съюз (ЕС) не съществува пълна хармонизация на законодателствата на отделните държави-членки в сферата на социалната сигурност, а е налична единствено координация т.е. всяка държава сама определя условията във вътрешното си законодателство за придобиване на право на пенсия, като съществуват наднационални правила, съдържащи се в регламентите на ЕС, чиято роля е да координират отделните елементи на законодателствата на държавите, които биха влезли в евентуално противоречие помежду си.

Мога да посоча и Българо-руските консултационни дни, които с оглед по-големия брой заинтересовани лица се провеждат само в България.

- Какви са най-често темите, по които българите в чужбина – и в частност в Испания, се обръщат към Вашите служители? Кои са основните им трудово-правни и социални проблеми?

- Съвсем очаквано живеещите в Испания български граждани търсят информация предимно по темите, свързани с пенсионирането и с отпускането и изплащането на краткосрочни обезщетения. Те задават въпроси относно условията за пенсиониране в България и най-вече как могат да използват испанските осигурителни периоди при кандидатстване за българска пенсия и българския осигурителен стаж при кандидатстване за испанска пенсия. Интересува ги още при какви условия се изплащат българските пенсии в Испания и кога се подават т.нар. „декларации за продължаване изплащането на български пенсии, за лица, живеещи в други държави“.

Относно обезщетенията се интересуват при какви условия след работа в Испания се отпускат парични обезщетения за безработица у нас, как се сумират осигурителните периоди в двете държави за придобиване правото на обезщетения за безработица или болест и майчинство, както и при какви условия и чрез какви документи българско осигурено лице, което ражда в Испания, може да кандидатства за обезщетения за майчинство от България.

- Колко българи получават пенсия от Испания към настоящия момент?

- Решенията за испанска пенсия компетентната институция изпраща директно на лицата, като следва да уведомява НОИ със съответния формуляр. От постъпилите в института формуляри може да се съди, че испански пенсии са отпуснати на 2708 лица, като 1205 от тези лица са с адрес в чужбина, а 1503 - в България.

Към настоящия момент броят на лицата, които получават българска пенсия, въз основа на придобити български и испански осигурителни периоди е 5 355.

- А колко са тези, които получават българска пенсия в Испания?

- Броят на българските пенсионери, които живеят в Испания е 2 049. От тях на 657 пенсионери пенсиите се превеждат по банкови сметки в банки, разкрити на територията на Испания, а 1 392 пенсионери от живеещите в Испания са избрали да получават пенсиите си по сметки на територията на България.

- И още малко статистика: колко български граждани, работили в Испания, са получили обезщетение за безработица у нас през последната година? Може ли да схематизирате изискванията да се случи това, какъв е периодът на получаване на обезщетението и какъв е размерът му?

- През 2017 г. на 583 български граждани е отпуснато парично обезщетение за безработица в Република България на база на осигурителни периоди в Испания. От тях 51 лица с осигурителен период в Испания по-малко от 1 месец; 120 с период между 1 и 3 месеца и 412 се периоди над 3 месеца.

Важно е да се каже, че според българското законодателство право на парично обезщетение за безработица имат лицата, за които са внесени или дължими осигурителни вноски за безработица най-малко 12 месеца през последните 18 месеца преди прекратяване на осигуряването и които са регистрирани като безработни. Те трябва да не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и да не упражняват трудова дейност, за която подлежат на задължително осигуряване.

Периодът на получаване на паричното обезщетение за безработица зависи от натрупания осигурителен стаж. Той се определя по специална скала – колкото по-дълго са се осигурявали лицата, толкова по-дълго получават обезщетение.

- Имате ли информация за работили в Испания български граждани, които получават майчинството си у нас? Какъв е редът за това?

- За да има право на парично обезщетение за майчинство от Република България, задължително условие е непосредствено преди кандидатстване за този вид обезщетение лицето да е осигурено по българското законодателство, дори и преди това да е работило в Испания или друга държава. Ако лицата имат право на парично обезщетение по испанското законодателство (тъй като последното им осигуряване е било в Испания), но живеят в Република България, тези обезщетения се изплащат от испанския осигурителен институт по банковата сметка на лицето без посредничеството на НОИ.

- Закупуването на години за трудов стаж е една възможност, която малко държави предлагат. Може ли да кажете какви са условията тази година и дали всеки гражданин може да се възползва?

- В чл. 9а от Кодекса за социално осигуряване са регламентирани възможностите за закупуване на осигурителен стаж.

Първата дава право да се закупи времето на обучението за завършено висше и полувисше образование или времето на докторантура, ако през това време лицето не е работило, т.е. няма стаж на друго основание.

Лицата могат да заплатят за осигурителен стаж времето, през което са се обучавали, или част от него, като е без значение формата на обучение - редовна, задочна, вечерна и др.

Ако по време на следването е налице презаписване, не може да се плати за повече години от срока на обучение, предвиден по учебния план за завършената специалност. Т.е., ако лице е учило например за инженер, за което през съответния период са били необходими 5 години, но същото по някаква причина е взело дипломата след 7 г., може да се закупи стаж само за 5 г.

Закупуването на времето за обучение може да стане по всяко време и този стаж има възможност да се ползва както за набиране на общото количество осигурителен стаж за придобиване на право на трудова пенсия, така и за преизчисление на вече отпусната пенсия.

Втора възможност е, когато лицето е навършило необходимата възраст за пенсиониране по условията на трета категория труд, която през тази година е 61 г. и 2 м. за жените и 64 г. и 1 м. за мъжете, но не е изпълнило условията за необходимия осигурителен стаж. Тогава всеки би могъл да закупи до 5 г. осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по общия ред, за осигурителен стаж и възраст. Закупеният стаж може да се ползва само при пенсиониране.

Недостигащ осигурителен стаж за придобиване право на пенсия може да се закупи дори ако кандидат-пенсионерът живее в чужбина, при условие че държавата, в която се намира, има сключен международен договор с България в областта на социалното осигуряване.

Закупеният осигурителен стаж при пенсиониране се зачита от трета категория труд.

- Колко струва закупуването на осигурителен стаж?

- В КСО е записано, че лицето трябва да внесе осигурителни вноски, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) към датата на внасянето на вноските.

За календарната 2018 г. размерът на осигурителната вноска за един месец осигурителен стаж е 100,98 лв.

Съгласно ЗБДОО минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица за 2018 г. е 510 лв. Месечната осигурителна вноска за фонд „Пенсии“ е в размер на 19.8% от 510 лв., или 100,98 лв. за всеки месец. Сумата от осигурителни вноски за целия откупен стаж се формира от изчисление за пълните месеци и пропорционално за дните при непълен месец.

Закупеният осигурителен стаж се удостоверява с удостоверение, което се издава от контролните органи на НОИ на база на внесените осигурителни вноски или от данните в Регистъра на осигурените лица, с който НОИ разполага.

- Освен права, българите в Испания, получаващи пенсия от България, имат и задължения. Бихте ли припомнили какви са те?

- Задълженията на българските пенсионери, живеещи в Испания, са свързани преди всичко с изискването самите те, техните наследници и законните им представители да съобщават на органите по пенсионно осигуряване в едномесечен срок от узнаването или настъпването на всяко обстоятелство, което води до спиране, прекратяване или изменение на пенсията, както и адреса си при промяна.

Българските пенсионери, живеещи в Испания, са длъжни и периодично да представят заверен формуляр на Декларацията за продължаване получаването на пенсия от Република България. Периодичността на представянето му зависи от това дали са избрали да получават пенсията си в банка на територията на България или в банка на територията на Испания, като във втория случай значение има и периода, на който се изплаща пенсията.

И за двата вида преводи е необходим банков документ, в който са посочени данни за международен номер на банковата сметка - IBAN, името на лицето като единствен титуляр на сметката, както и коя е банката и какъв е нейния BIC.

Пенсиите на лицата с адрес в Испания, избрали да ги получават в България, се превеждат ежемесечно на посочена от тях банкова сметка. Тези лица имат задължението веднъж годишно в периода от 1 ноември до 31 декември да изпращат на НОИ декларацията за продължаване получаването на пенсия от Република България, като се изисква датата на заверка на декларацията също да е в посочения период.

Лицата, избрали да получават пенсиите си в банки на територията на Испания, имат възможност да изберат и периода, на които да се превеждат пенсиите. Когато изборът е за ежемесечно плащане, декларацията за продължаване получаването на пенсия от Република България се заверява и изпраща в НОИ на всеки три месеца. Когато пенсиите се превеждат на по-дълги периоди, посочената декларация се изисква за всеки от периодите на плащане, като той не трябва е по-кратък от 3 месеца. Изплащането на пенсията е за минало време до края на месеца, през който е заверена декларацията.

Декларация за продължаване получаването на пенсия от Република България може да бъде заверена от осигурителната институция, нотариус, консулска служба или друг официален орган в Испания, като е задължително да съдържа дата, подпис и печат на заверяващия орган.

Ако пенсионерът не изпрати попълнена и заверена декларация, изплащането на пенсията се спира. Спряната пенсия се възобновява след получаването на заверената декларация от датата на спирането. Формулярът на декларацията е достъпен на интернет страницата на НОИ.

Декларацията за продължаване получаването на пенсия от Република България може да се подава лично, по пощата, чрез официалната електронна поща на НОИ, както и

чрез интернет страницата на института. Препоръчвам на нашите сънародници, когато избират някои от вариантите, да се запознаят предварително с изискванията за избраната от тях форма на подаване. Това може да стане и чрез Контактния център на НОИ.

- При какви случаи може да бъде наложен запов на българска пенсия?

- От пенсиите се правят удържки за запови, наложени по реда на Гражданския процесуален кодекс (ГПК) и Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (ДОПК) и за възстановяване на неоснователно получени суми за осигурителни плащания по КСО. Удържките за запови се извършват съобразно законовите разпоредби на посочените три нормативни акта. Случаите, при които могат да се налагат удържки от пенсиите, са следните: ако пенсионерът дължи суми на физическо и/или юридическо лице или е получило неоснователно суми за осигурителни плащания. Лицето може да има една или повече удържки. Когато има наложени повече от една удържка, се спазва следната поредност при удържането на сумите: задължения за издръжка, неоснователно изплатени суми за осигурителни плащания, други публични вземания и частни вземания.

За да се определи размерът на удържката, се взема предвид общата сума за получаване от пенсионера, като от нея се изключва само добавката за чужда помощ.

Удържките от пенсиите се правят въз основа на получено заповно съобщение от държавен и/или частен съдебен изпълнител, от публичен изпълнител към Национална агенция за приходите и съответните общински администрации или разпореждане по реда на КСО, като се спазват съответните разпоредби.

За наложените удържки от пенсиите с писма се уведомяват лицата и съответните заповоналожители.

- От кои електронни услуги на НОИ биха могли да се възползват българските граждани в чужбина и как могат да го направят?

- Следвайки своя път на развитие, Националният осигурителен институт залага на дигитализацията на услугите и намаляването на административната тежест чрез използването на възможностите на съвременните технологични решения. Така не само се съкращават сроковете за реализация на всеки един от компонентите на основната дейност, но и се спестява значителен времеви, човешки и финансов ресурс за клиентите. Независимо в коя част на света се намират.

На интернет страницата на НОИ са достъпни голям брой електронни услуги, като част от тях са със свободен достъп, докато за други, при които извършването на услугата е свързано с ползването на лични данни, е необходимо въвеждането на ЕГН и издаден от НОИ персонален идентификационен код (ПИК). Общият им брой вече е над седемдесет.

Услугите, за които не се изисква въвеждането на персонални данни, са електронни справки, позволяващи достъп до информационните масиви на НОИ. Като пример за често използвани продукти могат да се посочат справката за прекратени осигурители без правоприменик с предадени в НОИ разплащателни ведомости и възможността за избор на трите най-добри години от осигурителния стаж преди 1 януари 1997 г. за изчисляване на индивидуален коефициент на пенсия.

Чрез персоналният идентификационен код осигурените лица могат лесно, безплатно и без да се налага да посещават офисите на институцията да получат достъп до голям брой административни услуги, да зададат актуален въпрос или да подадат сигнал или жалба, изискващи достъп до лични данни, чрез контактните форми. ПИК се издава на

момента във всяко териториално поделение на НОИ и само срещу представяне на личната карта на лицето.

Трябва да подчертая, НОИ постоянно развива и допълва пакета от електронни услуги, като в основата на това разширяване на обхвата стоят нуждите на клиентите и осъзнатия път към електронизиране на всички бизнес процеси.

- Какви документи изисква НОИ, за да признае стажът и професионалната квалификация на работили зад граница сънародници, решили да се завърнат у нас и да продължат трудовия си път у дома?

- Националният осигурителен институт е компетентната българска институция по прилагане на правилата за координиране на схемите за социална сигурност и международните договори в областта на социалното осигуряване по отношение на краткосрочните парични обезщетения и пенсиите за старост, инвалидност и наследствените пенсии.

В тази връзка, признаването на стажа и професионалната квалификация на работилите зад граница е извън компетентността на института. Тази материя се урежда от Кодекса на труда и свързаните с него подзаконови нормативни актове. Необходимо е обаче да споделим, че често в териториалните поделения на НОИ са пристигали искания за признаване на стаж и професионална квалификация на работилите зад граница наши сънародници и ние препращаме писмата по компетентност към Министерство на труда и социалната политика, а има и случаи, в които отговаряме и издаваме съответните документи, след като получим потвърждение от съответната страна.

- Каква оценка може да дадете за сътрудничеството между НОИ и испанското държавно Социално осигуряване? Българи, кандидатстващи за испанска пенсия, понякога се оплакват от бавене на документи от страна на България. Има ли напредък в тази насока?

- Оценката ми за сътрудничеството с испанските компетентни институции е много добра. Натрупаната практика от 2007 г. след присъединяването на Република България към ЕС, позволява да се минимизират случаите на излишна кореспонденция и неразбиране изискванията на другата страна, свързани с вътрешното ѝ законодателство и документите, които са ѝ нужни за преценка на правата на гражданите. Стремехът е към ускоряване на процеса на обмен на информация не само по отношение взаимодействието между социалноосигурителните институции на България и Испания, но и в цяла Европа. Работи се по въвеждането на електронен обмен на осигурителна информация между държавите-членки на Европейския съюз, тези от Европейското икономическо пространство и Швейцария, като се очаква в средата на годината той да бъде факт. Вярвам, че това значително ще подобри комуникация между компетентните служби.